

הרב יואל פרידמן

נטיעה בשביעית - יעקור?

שאלה

אחד שבניו רצו לעשות לו הפתעה לכבוד יום הולדתו, קנו כשמונה עצי פרי במשתלה בכפר קאסם בשנת השמיטה (חודש טבת תשפ"ב) ונטעו אותם בגינתו. בעיקרון היכול הבא נחשב כספק רבעי, ושאלתו בידו אם מותר לו לאכול את הפירות או שמא הוא צריך לעקור את העצים מחמת נטיעתם בשמיטה?

תשובה

נאמר ברמב"ם¹ שהנוטע בשביעית בין בשוגג ובין במזיד - יעקור. לכן לכאורה אף שהבנים לא ידעו שזו שנת שמיטה ולא ידעו שאסור לטעת עצים, מכל מקום אף אם נחשיבם שוגגים, יש לעקור את העצים.

בד"ן זה נאמרו בגמרא² שני טעמים מדוע מחמירים וקונסים אף את השוגג לעקור, אם מפני מניין שנות ערלה, שלפי החשבון יתברר שמותר לטעת בשמיטה, ואם מפני החשד, שנחשדו ישראל על השביעית. בירושלמי³ מבואר שהנפקא מינה בין שני הטעמים היא לגבי ערב שביעית שגוזרים רק מטעם 'מונים'⁴ ואילו בשלושים יום של סוף השמיטה גוזרים רק מטעם 'חשד'.⁵ החיוב לעקור הוא רק בנוטע אילן ולא בזורע ירק, אף שמלאכת זריעה היא בוודאי מדאורייתא, מכל מקום כתב הרמב"ם⁶ שאם זרע בשביעית הירק מותר בשמינית, והראב"ד (על הרמב"ם שם) חולק. הסיבה לחומרת הנטיעה (לדעת הרמב"ם) היא מכמה סיבות, אם מפני ש'מונים' לערלה הוא רק בעצים ואם מפני שה'חשד' ו'מראית העין' בירקות הוא מוגבל מאוד כי הם צמחים חד-שנתיים.⁷ בנוסף הסביר ה'מקדש דוד'⁸ שבנטיעת עץ האדם נהנה מן האיסור שנים רבות.

בנד"ד העצים ניטעו כשהם בגוש אדמה ולא חשופי שורש, ובכה"ג דעת הגרי"מ טוקצינסקי,⁹ שמותר להעתיק עצים שנמצאים בגוש. הוא למד זאת מדין ערלה, שכמו שלעניין ערלה אין מונים שנות ערלה אם העביר עץ בגוש אדמה שיכול לחיות ממנו,

1. רמב"ם, הל' שמיטה ויובל פ"א הי"ב.
2. גיטין נג ע"ב.
3. ירושלמי, תרומות פ"ב ה"א.
4. גזרת 'מונים' שכאשר יעשו חשבון של מניין השמיטה יאמרו נטע בשביעית.
5. גזרו משום שנחשדו ישראל על השביעית.
6. רמב"ם, הל' שמיטה ויובל פ"ד הט"ו.
7. עי' שבת הארץ, פ"א הי"ב, עמ' 243 הערה 5.
8. מקדש דוד, סי' נט אות ג.
9. ספר השמיטה, פ"א סעי' י.

והסיבה לכך היא מפני שאין בהעברה זו משום נטיעה חדשה.¹⁰ ומכאן שאין בכך נטיעת איסור. אך רוב הפוסקים חלקו על הגר"מ טוקצינסקי ולו בגלל שיש בכך לפחות 'אברויי אילנא' ואם כן בוודאי לא נתיר לו לעשות מלאכה זו. וכך כתב מו"ר הגר"א שפירא בהערות לחוברת לחקלאי (תשמ"ז) שהתייחס לפסק הגר"מ טוקצינסקי:

שתילה בגוש - נראה שאם כי יש לומר שאין דין זורע כשהוא זרוע ובא, אבל עשה דושבתה הארץ יש לומר די, והנה בשבת נ שפשוט שאסור, דשם הוי תולדה דזורע ובשביעית אין תולדה.

כלומר אף אם בדין ערלה יש להסיק שאין בנטיעה בגוש משום מעשה נטיעה אך הפעולה אסורה בגלל עשה של 'ושבתה הארץ' או מפני שפעולה זו היא לפחות 'אברויי אילנא'.

לפי"ז יש לכאורה לדמות נד"ד להלכה יג ברמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"א) ולא למקרה של נטיעה רגילה בשביעית. וזו לשון הרמב"ם (שם):

החורש את שדהו או נרה או זבלה בשביעית כדי שתהיה יפה לזריעה במוצאי שביעית - קונסין אותו ולא יזרענה במוצאי שביעית...

ובמקרים אלו הסיבה לקנס היא שלא יינה מפעולת האיסור.

זאת ועוד, אף אם נאמר שיש בעיה של נטיעה בשביעית, וכאמור יש אומרים שסיבת הקנס היא משום 'מונים', יש לברר אם בנטיעה בגוש, מונים משעת הנטיעה בגינה וזו הייתה בשביעית או שמונים משעת ייצור השתיל במשתלה. הדבר תלוי אם הגוש עמד על הקרקע או שעמד על משטח מנתק: אם עמד במשתלה על הקרקע מניין שנות הערלה הוא מייצור השתיל במשתלה, אך אם עמד במשתלה על משטח מנתק יש למנות שנות ערלה מהנטיעה בגינה. ובנד"ד הרי יש ספק כי ייתכן גם שהעצים עמדו על הקרקע (במשתלה בכפר קאסם), ולכו"ע אין בעיה של 'מונים'. בנוסף יש לומר שגם לאלו הקונסים משום 'מונים', הקנס הוא רק אם נעשתה מלאכת נטיעה אסורה, אך אם נסבור שנטיעה בגוש אינה מלאכה אסורה, כדברי הגר"מ טוקצינסקי, מסתבר שגם לא נקנס משום 'מונים'. וכעין זה כתב הגר"ש ישראלי בערב השביעית, שמותר לטעת עצי פרי עד ראש השנה באדמות שנמכרו לגוי, כי לא מצאנו מראית העין באדמות גוי; וזו לשונו (בצאת השנה, עמ' כט הערה 3):

...או מצד מראית שיחשדוהו שנטע בשביעית, כיוון שלערלה מונים בה מראש השנה... ולא מצינו איסור מראית עין בשל נכרי אפילו לדעת הסוברים שיש קדושת שביעית בשל נכרי...

יש להוסיף צד היתר נוסף. בנד"ד לא בעל הבית נטע אלא בניו שרצו לעשות לו הפתעה הם שנטעו את העצים בגינתו. ואולי יש מקום לומר שכיוון שהוא לא עשה את העבירה לא נקנס אותו לעקור. ומצאנו כעין זה ב'ערוך השלחן' שמחדש שאם עובר העבירה, שחרש את השדה נותן אותה לאדם אחר כדי שהוא יזרע את השדה ויגדל את היבול - מותר כי עובר העבירה לא נהנה ישירות מן החרישה. ואף שהוא נהנה קצת שמקבל המתנה מחזיק לו טובה - אין זו הנאה אסורה בנד"ד. למדנו מדבריו שעובר העבירה הוא

10. משנה, ערלה פ"א מ"ג; ועי' פירוש המשנה לרמב"ם, ערלה שם.

זה שנקנס, ולכן יש לומר שכיוון שבעל הבית לא עבר את העבירה אף שבוודאי ייחנה מפירות העצים, אין אנו קונסים אותו לעקור.¹¹
לסיכום, אפשר להקל ולא לעקור את העץ, בפרט שמנגד אם אין חיוב עקירה - אסור לעקור כי יש גם איסור 'בל תשחית'.¹²

---

11. כעין זה מצאנו גם בפ"ה הר"ש והרא"ש שפירשו את המשנה כריש לקיש שאם ניתנו במתנה או נפלו בירושה פירות שעבר עליהם זמן הביעור אין אנו אוסרים אותם על מקבל המתנה או הירושה.
12. אף שאם היה חיוב לעקור אפילו מדרבנן, אין כאן איסור 'בל תשחית', ע"י שו"ת דברי חיים, יו"ד ח"א סוף סי' ס: שו"ת דברי חיים, יו"ד ח"א סי' ס, 'משום דלהפריש מאיסורי דחשש דאורייתא לא שייך בל תשחית'.